

Nr 63.

Av herr **von Stockenström m. fl.**, om utredning rörande vissa åtgärder till stärkande av beredskapen med avseende på vårt folks livsmedelsförsörjning.

Liksom fallet var under förra världskriget, har i dessa tider frågan om vår livsmedelsförsörjning fått starkt ökad aktualitet. Det har ånyo blivit uppenbart, att vårt eget lands produktion av jordbruksalster icke är tillräcklig för en nöjaktig försörjning av landets innebyggare. Därest icke avsevärda kvantiteter funnits lagrade från tiden före krigsutbrottet, skulle vi nu otvivelaktigt lidit brist på både ett och annat. Vårt beroende av utlandet i detta hänseende blir än mer påtagligt, om man betänker, att jordbruksproduktionen i viss mån uppehålles genom importerade fodermedel och gödningsämnen. Vid en långvarig total avspärrning framskapas en bristsituation sålunda icke blott genom utebliven tillförsel av spannmål och fodervaror utan även genom en fortgående försämring av skörderesultatet.

Med hänsyn till risken att landet råkar i krig, ter det sig som en angelägenhet av första rang att i görligaste mån säkra folkförsörjningen genom inhemsk produktion. Vid sidan av de militära försvarsanstalterna framstår detta som den mest betydelsefulla grenen av beredskapen. Läget i Europa gör att omsorgen om vår livsmedelsförsörjning under åtskilliga år framåt står som ett dominerande intresse. Det kan komma att dröja länge, innan fred och ordning råda i världen, så att produktionen och handeln ånyo kunna på ett normalt sätt fullgöra sina tjänster. Särskilt om krigszonen utsträcker till transoceanaländer, lära de ekonomiska verkningarna av kriget bli genomgripande och långvariga.

Det förefaller, som om vi här i Sverige hade anledning att beakta dessa förhållanden och inrätta oss därefter, utan att statsmakterna därigenom binda sig för några jordbrukspolitiska riktlinjer på längre sikt, men givetvis med beaktande av eventuella åtgärders framtida verkningar, detta bland annat för att icke längre fram svårigheter för näringen skola vållas.

Vid ett övervägande av möjligheterna för en stegring av jordbruksproduktionen anmäla sig olika vägar, som kunna beträdas i förening eller var för sig.

Närmast till hands ligger tanken på verklig nyodling av jord, som förut icke burit skördar. Landets tillgångar på dylik jord äro dock jämförelsevis begränsade och geografiskt sett ojämnt fördelade.

I vissa trakter är all jord, som överhuvudtaget kan odlas, redan lagd under plog. Annorstädes finnes det visserligen smärre områden i och omkring de odlade bygderna, som kunna nybrytas och såsom tillskottsjord läggas till de

förut befintliga jordbruken. Endast i Norrland förekomma större sammanhängande arealer lämpade för nyodling i samband med ny bebyggelse.

Under förra världskrigskrisen vidtogos av statsmakterna särskilda ansatser för att främja nyodlingen. Dessa ledde också till ett icke obetydligt tillskott av ny jord, företrädesvis för utökning av redan befintliga brukningsdelar. Även den nyodlingsverksamhet, som sedan bedrivits med stöd av statsbidrag, har huvudsakligen haft samma inriktning. Den nyodlingsverksamhet för kolonisation, som tidigare bedrevs på kronans jord i Norrland, har under de senare åren förekommit i allt mindre omfattning för att slutligen helt upphöra.

Det förefaller angeläget, att möjligheterna till utvidgning av den odlade arealen ånyo upptagas till övervägande. I all synnerhet bör detta ske i och för utvidgning av de många ofullständiga jordbruken. Nyodlingsverksamhet bör icke försiggå enbart på det förut praktiserade sättet med upplåtelse åt enskilda av smärre jordområden, som i svett och möda teg för teg uppodlades med manuell kraft. Teknikens utveckling gör det nu möjligt att i största omfattning utföra nyodling med anlitande av speciellt för ändamålet konstruerade maskiner. Härigenom kunna större områden uppodlas på bråkdeln av den tid, som en dylik process tarvade med de gamla odlingsmetoderna.

I förevarande hänseende bör, synes det oss, en utredning genom statsmakternas försorg företagas i syfte att inventera landets tillgångar på odlingsbar jord för att utröna lämpligheten av maskinellt driven nyodling. Det säger sig självt, att åtgärder i sistberörda hänseende böra avse såväl egentlig jordbruksjord som anordnande av kulturbeten.

Nästa område, där åtskilligt lär vara att göra, är åtgärder för intensifiering av produktionen å de redan odlade markerna. En dylik kan ske på många sätt. Sannolikt står mycket att vinna genom förbättrad torrläggning av vattensjuka och försumpade jordar såväl genom vattenavledning som genom täckdikning. Sådan verksamhet bedrivs med statens stöd i förhållandevis stor omfattning. Här ifrågavarande arbeten äro i många fall lämpliga som arbetslöshetsarbeten och borde av den anledningen särskilt uppmärksammas i dessa tider.

Vad som på detta område framför allt nu behöves är en förenkling av den procedur, som måste föregå ett arbetes igångsättande. Som tidigare utredningar visat, är det av vikt att man på snabbare och smidigare vägar ordnar förhållandet mellan delägare i ett vattenavlednings- eller täckdikningsföretag, så att icke årslånga förhandlingar fördröja ett arbetes påbörjande. Eventuellt kunde det allmänna inträda och övertaga delaktigheten för sådana parter, som själva icke vilja eller icke förmå bära de med företaget följande kostnaderna. Även här torde en mera allmän användning av maskinella hjälpmedel för arbetenas utförande vara att rekommendera.

Andra vägar till ökad produktion på den redan odlade jorden böra också beaktas. Bland annat torde ett rationellt tillvaratagande av skördarna kunna avsevärt bidra till ett bättre kvantitativt och kvalitativt utbyte. Vidare bör en systematisk undersökning vidtagas för utrönande av möjligheterna att genom inhemsk odling finna ersättning för sådana fodermedel, som förut importerats. Försöksverksamhet pågår redan på detta område, men den torde kunna utvidgas och större försöksodlingar företagas genom statens försorg och på dess risk.

Önskligt vore att jordbruksproduktionen i stort kunde planläggas på sådant sätt, att den föredde en större elasticitet, än vad nu är fallet. Erfarenheten visar, att jämförelsevis hastig övergång från animalie- till sädesproduktion i ett visst läge är nödvändig, liksom i ett annat läge en motsatt rörelseriktning kan vara eftersträfvansvärd. Utan planläggning och förberedelse måste dylika övergångar improviseras med de svårigheter och förluster, som följa. En bättre beredskap i detta hänseende vore av stort värde, även om den är svår att åstadkomma.

Saken sammanhänger i viss mån med lagringsproblemet, vilket problem intimt berör beredskapsåtgärderna på livsmedelsproduktionens område. Statens åtgärder i berörda avseende ha varit famlande och kortsiktigt planlagda. Vid krisens utbrott funnos visserligen betydande lager av brödsäd, men dessa nedbringades så sent som våren 1940 genom förmalning till utfodring. Andra varuslag ha lagrats men för sent och i alltför ringa omfattning.

Nu inhämtade erfarenheter visa, att man i framtiden får inrätta sig för att hålla stora beredskapslager av alla de slag av livsmedel, som kunna lagras, samt av vissa av jordbrukets produktionsmedel. Genom den tekniska utvecklingen är dylik lagring nu möjlig i en helt annan utsträckning än förut. Dessa ökade möjligheter böra utnyttjas. En fullständig plan för dessa beredskapslagers omfattning och anordnande ävensom sättet för deras förnyande bör uppgöras. I beredskapslagren böra jämväl ingå tillräckliga kvantiteter gödningsämnen. Det bör undersökas i vad mån — till undvikande av alltför vidlyftig organisation — lagring av produkter och förnödenheter kan anförtros åt jordbrukarna själva.

Ett spörsmål, som osökt anmäler sig i detta sammanhang, är angelägenheten, att den odlade jorden i skälig grad utnyttjas, så att icke egendomar tillåtas att ligga i vanhävd med de följder detta kan ha för produktionen. Den nuvarande vanhävdslagstiftningens räckvidd är begränsad till vissa kategorier jordägare — bolag m. fl. — medan andra kategorier ha möjlighet att missköta jorden utan rättslig påföljd. I ett förslag till ändringar i arrendelagstiftningen, som f. n. är beroende av Kungl. Maj:ts prövning, har ifrågasatts en utvidgning av vanhävdslagstiftningen till att gälla även vissa andra ägaresubjekt. Motion i samma syfte har också väckts vid innevarande riksdag.

I konsekvens med syftningen i våra i denna motion framförda synpunkter

ansluta vi oss till kraven på mera effektiva åtgärder till förebyggande av vanhävd å jordbruksjord. Huruvida detta bör ske genom en utvidgning av giltighetsområdet för den nuvarande uppsiktslagen eller på annat sätt, torde få bli föremål för prövning vid en blivande utredning i saken. När det gäller enskilda jordbrukare med svag ekonomi lär det icke vara möjligt att lagstiftningsvägen kräva uppehållande av en viss byggnadsstandard å en fastighet. Fastmer bör huvudvikten i sådana fall läggas vid jordens skötsel och avkastning.

Flera av ovan påtalade åtgärder kunna få sin fulla effekt till ökning av livsmedelstillgångarna i landet först så småningom. Så oviss som framtiden ter sig i avseende på de produktiva och kommersiella förhållandena i världen, är det dock skäl att hellre göra för mycket än för litet, när det gäller att trygga försörjningen. Även om det ur allmän ekonomisk synpunkt kan vara diskutabelt att öka jordbruksproduktionen med fara för ett visst överskott under normala tider, så måste samhället i viss utsträckning taga de därmed förbundna riskerna för att säkra sig mot brist under krig och kriser. Givetvis måste även här — liksom när fråga är om andra samhällsåtgärder — en avvägning göras med hänsyn till å ena sidan vad som vinnes i ökad trygghet och å andra sidan den samhällsekonomiska uppoffring, som en fördring av livsmedelsförsörjningen innebär.

Man kan ej heller helt bortse från vissa jordpolitiska problem, som ha beröring med spørsmålet om en ökad jordbruksproduktion. Sålunda är det uppenbart, att brukningsdelarnas storlek icke är utan betydelse vid den intensifiering och rationalisering, som är erforderlig för tillgodoseende av i denna motion framförda önskemål. Det är utan vidare klart, att en långt driven sönderdelning av jorden är hinderlig för en effektiv jordbruksproduktion. Förekomsten av ofullständiga jordbruk innebär ett mindre rationellt utnyttjande av den mänskliga arbetskraften. Ej heller i socialt hänseende är en dylik form ändamålsenlig, då den i många fall icke möjliggör nöjaktig bärning åt brukaren och hans familj. Av statsmakterna tidigare vidtagna åtgärder för främjande av egnahemsbildning och kolonisation ha icke i allo varit präglade av framsynthet. Sålunda ha alltför små brukningsdelar tillskapats med därav följande olägenheter för såväl den enskilde som samhället.

I den utformning egnahemsrörelsen fått genom statsmakternas senaste åtgöranden på området har en annan och mera rationell utvecklingslinje uppdragits. De strävanden till skapande av större och bärkraftigare jordbruk, som därigenom inletts, böra konsekvent fullföljas och påskyndas med beaktande jämväl av sakens betydelse för en förbättrad folkförsörjning.

Ett hinder för en rationell omgruppering på fastighetsområdet är det tidsödande och tyngande lantmäteriförfarandet. Den utredning, som pågår på detta område, bör därför påskyndas samt smidigare och billigare former skapas för utbrytning och sammanläggning av jordbruksjord.

Vid krigsutbrottet arbetade en utredning med ett brett lagt program angående vårt jordbruk och dess ekonomiska läge. Denna jordbruksutredning har nu upplösts, och vissa av dess uppgifter ha övertagits av krisorganen. Dess program byggde på den överskottssituation, som varit rådande under det sista decenniet och vilken nu förbytt i sin motsats. Med hänsyn till vad vi i denna motion framfört, synes det oss ofrånkomligt, att en ny utredning snarast igångsättes med uppdrag att angripa ovan berörda problem från de ändrade utgångssynpunkter, som nu föreligga. En dylik utredning bör lämnas vidsträckta fullmakter att själv planlägga sitt arbete. Angeläget är att vissa delar av arbetsområdet göras till föremål för skyndsam behandling, så att resultatet kan nyttiggöras inom näraliggande tid.

Med hänvisning till vad ovan anförts få vi sålunda hemställa,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande åtgärder till stärkande av beredskapen med avseende på vårt folks livsmedelsförsörjning innefattande bl. a.:

1. en rationaliserad nyodlingsverksamhet med utnyttjande av moderna maskinella hjälpmedel, i första hand för komplettering av ofullständiga jordbruk,
2. förenkling av proceduren vid lantmåteriföretag och planläggning vid torrlägningsföretag,
3. rationellt tillvaratagande av skördarna och utökad inhemsk odling av vissa växtslag till ersättning av förut importerade fodermedel,
4. vidgade lagringsmöjligheter för såväl livsmedel som vissa förnödenheter för jordbrukets produktion,
5. vidgad lagstiftning till förebyggande av vanhävd.

Stockholm i januari 1941.

J. Bergman.

P. J. Näslund

N. Gärde.

Bertil Ohlin.

E. A. Lindblom.

John Björck.

B. v. Stockenström.

Emil Petersson.

Gustaf Karlsson.

Eskil Albertsson.